

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VIII. v Ljubljani 1. februarja 1868. List 3.

Večer.

Naj jasno, razpéto, večerno nebó
Tak rado ozira se moje okó,
Kjer zvezdice drobne prijazno migljajo,
In luno sestrico med sabo imajo.

Tak mirno in tiho, ganljivo je vse,
Kjer Večnemu slava se vedno daje,
Tam gori je tempelj nebeski nam pravi,
Odpira edino se božji le slavi.

F. P—r.

Učitelj naj se vedno izobražuje.

Učitelj naj nikar ne misli, da je že dovolj izobražen, če malo več vé in razume, kakor njegovih učenci in njegovi sosedje kmetje. Učitelj se pri učencih navadi vedno zapovedovati in reči po svoje pojasnovati, in pri tem se mu dostikrat rodi nekaka domišljija, ki ga stavi nad vse drugo, kar je zunaj šolskega življenja. Učitelj naj svoje vednosti razširja daleč čez šolski prag, in naj se neprenehoma skerbno izobražuje; omika nima konca, ne kraja, in ne pozná nikakoršne meje. Učitelj pa se izobražuje s tem, da prav bere in premišljuje. Pa bo rekel kdo: „Sej bi bral, ako bi imel kaj. Nove knjige in časopisi veljajo denar, jaz pa denar sva pa dve nasprotni reči.“ — Bil je star modrijan, ki je imel samo eno knjigo, in le to je vedno prebiral in premišljeval, pa se je tako izobrazil, da so se ga

vsí njegovi verstniki bali, in so djali: „Tako govori mož ene knjige“. — S tem zgledom ne terdimó, da bi učitelju ne bilo treba knjig in časopisov, temuč le kažemo, da tisti, ki ima polno omaro zaprašeniñ knjig in na kupe časnikov, še samo zavoljo tega ni izobražen in olikan, ako se sam za to ne briga in ne trudi. Vsakemu, posebno pa učitelju veljá zlato vodilo: „Beri eno reč tako dolgo, da jo razumeš in si jo dobro v dušo vcepiš“. Nauk, v katerem naj se učitelj posebno uri, pa je:

1. kerščanski nauk. Žalibog, da jih je mnogo, ki pravijo: „Kerščanskega nauka sem se učil v šoli toliko, da ga imam vedno dovolj“. Taki pozabijo kmalí, kar so znali, in na zadnje vejo kerščanskih resnic manj od prostega kmeta. Kerščanski nauk mora imeti svojo podlago v sercu. Kako bo učitelj svoje učence ogreval za lepo kerščansko življenje, če sam nima v sercu iskre za to? Učitelj naj tedaj kerščanski nauk, posebno cerkveno zgodovino, rad bere in premišljuje, in naj si tako nabira dobriñ zakladov za sé in za svoje okoliščine.

2. Učitelju naj bo za kerščanskim naukom prvi nauk materni jezik. Učenci v ljudski šoli se ne morejo veliko učiti jezika, toda tirja se, da ga učitelj dobro razume. Ako je učitelj dobro izurjen v besedi in v pisanji, je to že živa, naj boljša slovnica za učence. Kar učitelj govori, piše in popravlja, mora biti čista beseda in čerka, če hoče, da se učenci učé prav govoriti in pisati. — Se vé, da je učitelju v Avstriji za maternim jezikom tudi treba, da zna še kaj drugiñ jezikov. Tudi v teh naj se tedaj učitelj, kolikor je treba, uri, če noče biti med zaostalimi neomikanci.

3. Učitelj naj se vadi v številjenji, v zemljepisji, in naj bere občno zgodovino. Ti nauki so že sami po sebi tako mikavni, da jih človek, ki se hoče količkaj izobraževati, nikakor ne more prezirati.

4. Učitelj naj se uči poznavati naravo. Tega nauka je učitelju toliko bolj treba, ker ga posamni in sploh šolski nauki nikjer ne smejo pogrešati. Tu sem se šteje tudi umno kmetovanje, sadjereja i. t. d.

5. Učitelj naj dobro pozná in naj ima v glavi in v sercu šolsko ali pedagoško slovo starejih in novejših časov. Vsak delavec in rokodelc ima svoje prihitljeje; koliko bolj mora tudi učitelj vediti in poznati pravo pot, po kateri svoje učence naj bolje vodi in naj gotovše pripelje do pravega namena.

6. Posebni ali namečni nauki za učitelja pa so še: godba in petje, risanje, telovaje itd., brez katerih tudi ne more dobro shajati.

Tu je le prav poveršen in kratek načert, po katerem naj se učitelj izobražuje. Vsak naj si ga sam razširja in po svojih okoliščinah nadaljuje.

Ta načert naj velja tudi za odgovor tistim marljivim mladim učiteljem, ki so „Tovarša“ prašali, v čem in v katerih naukih naj se izobražujejo. Vsem pa naj velja načelo: Učitelj naj se vedno izobražuje. P.

Stari in mladi Slovenec.

Biti.

S. Biti in se biti, kakor tudi sedaj. Dobra se mi zdi razlaga bič flagellum, funis imprimis e iunco tortus, iuncus nsl. bičje. Bilo pa bilce ali nsl. bilce tintinnabulum. Bitljiv je človek, ki se rad bije ali tudi prepira, litigiosus, kakor bodljiv, pungens, ki se rad bôde, bodljivo ternje, bodljiv vol.

Bid-obiděti.

S. Iz te korenike je sploh v navadi bedak t. j. neumen človek, in bednica t. j. revna, ubožna koča. To mi kaže, da stsl. bēda necessitas sila, potreba, se da rabiti v notranjem ali duhovnem in v vnanjem ali tvarinskem pomenu. O bēda t. j. o reva! Na to meri tudi Vaše bēditi cogere siliti in interrogare prašati.

O. Bid-obiděti in obiditi (scr. bhid findere, violare) t. j. injuria afficere krivico storiti, obida injuria, bēda necessitas, pobēda victoria zmaga, bēdinū, bēdino, obidno itd. je prav pogostno tudi v družih jezikih slovanskih (cf. bbgeni i. e. bējeni fris.)

S. Bedno živim, bedna žena, bedna Mara (hrov. Marija), bedna pot, bedno govori, piše; beda, obida, bedno mi je; bedo komu storiti; morska beda; rana se mi bedno celi; bedno ga derži t. j. komaj, težko, hudo. Prav vstregla bi mi časi Vaša pobeda t. j. victoria, ker s svojo „zmago“ si tolikrat le bedno pomagam.

6. Posebni ali namečni nauki za učitelja pa so še: godba in petje, risanje, telovaje itd., brez katerih tudi ne more dobro shajati.

Tu je le prav poveršen in kratek načert, po katerem naj se učitelj izobražuje. Vsak naj si ga sam razširja in po svojih okoliščinah nadaljuje.

Ta načert naj velja tudi za odgovor tistim marljivim mladim učiteljem, ki so „Tovarša“ prašali, v čem in v katerih naukih naj se izobražujejo. Vsem pa naj velja načelo: Učitelj naj se vedno izobražuje. P.

Stari in mladi Slovenec.

Biti.

S. Biti in se biti, kakor tudi sedaj. Dobra se mi zdi razlaga bič flagellum, funis imprimis e iunco tortus, iuncus nsl. bičje. Bilo pa bilce ali nsl. bilce tintinnabulum. Bitljiv je človek, ki se rad bije ali tudi prepira, litigiosus, kakor bodljiv, pungens, ki se rad bôde, bodljivo ternje, bodljiv vol.

Bid-obiděti.

S. Iz te korenike je sploh v navadi bedak t. j. neumen človek, in bednica t. j. revna, ubožna koča. To mi kaže, da stsl. bēda necessitas sila, potreba, se da rabiti v notranjem ali duhovnem in v vnanjem ali tvarinskem pomenu. O bēda t. j. o reva! Na to meri tudi Vaše bēditi cogere siliti in interrogare prašati.

O. Bid-obiděti in obiditi (scr. bhid findere, violare) t. j. injuria afficere krivico storiti, obida injuria, bēda necessitas, pobēda victoria zmaga, bēdinū, bēdino, obidno itd. je prav pogostno tudi v družih jezikih slovanskih (cf. bbgeni i. e. bējeni fris.)

S. Bedno živim, bedna žena, bedna Mara (hrov. Marija), bedna pot, bedno govori, piše; beda, obida, bedno mi je; bedo komu storiti; morska beda; rana se mi bedno celi; bedno ga derži t. j. komaj, težko, hudo. Prav vstregla bi mi časi Vaša pobeda t. j. victoria, ker s svojo „zmago“ si tolikrat le bedno pomagam.

Bil-obilije.

S. Iz te razlagate tudi *bêlû albus*, in *pinguis*, *nitidus*, *largus* ter primerjate novosl. zabeliti. Jed se beli; železo razbeljeno se svêti; ta človek je debel, da se svêti; obilno živi; obilno dobrote deli itd. *Bêlêgû* pa, pravite, je *symbolum*, *signum*?

O. *Bêlêgû* je moja, pa tudi serbska, ogerska. Z njo se vjema hrovaška bilježiti notiren, bilježka nota znamenje, opazka, bilježnik Notar.

S. Slovenci imamo bilježnike ali notarje; kaže nam sedaj rabiti tudi to besedo. Pa ne, da bi se imenovali tako, ker jih našim ljudem bélijo in jim marsiktero tudi hudo zabélijo?!

Blagû.

S. Kadar ima Gerk svoj *ei* samo za-se ali v sostavah, skoro vselej se bere staroslov. blago. Blag je lat. *bonus*, blažen lat. *beatus*; in koliko lepih pomenov ima blago (*bonum*, *bonitas*, Gut, Güte, Gnade, Heil, Segen, irdischer — himmlischer, Schatz, Reichthum, Vermögen, Waare..); stsl. blago mûnê, blagor meni, o me felicem; blagože interj. *ευχρη* nsl. blagor, *quod substantivum non est!*

O. To je res. Namesti mojega -že si olikal si ti -r na pr. kdor, kar, kadar, in tako tudi blagor.

S. Pa mi ga sedaj ne ubranite, ker sem se ga preveč navadil in ga narod moj res govori: blager ali blagor, blagrovati itd. Sicer pa nočem Vam zdaj pobirati mnogih sostavljениh, časi prav lepih in potrebnih; le z obrazili ali končnicami olikane me mikajo, na pr.: blago, blagota, blagyni ali blagynja, blagosti, blagostyni-nja, blaženstvo itd.

O. Piši in govori jih bolj pogostoma. Rusi imajo blagaja n. pl. Güter, Vermögen, in od tod so tvoji blagajni, blagajniki t. j. penezničarji ali denarničarji (*Schatzmeister*, *Kassier*), blagajnica itd.

S. Kakor sem si blagajnika koj prilastil, tako si bom tudi blagost, blagota, blagotina, blagovitost in posebno v pridevnikih: blagostno, blagotno, blagovito, blagoslovno itd. Naj tukaj le še opomnim, da, kakor pišem jaz sedaj blagoslovljati in blagoslavljati, tako se bere že pri Vas oboje (cf. slaviti in sloviti).

Blazniti.

S. Kako blizo si je blažen in blazen, in vendar, koliki razloček! Pred nekaj časom so pisarili o blaznih ali norih, in o blaznici ali norišnici, ki se je neki precej razširila, ker se blazni vedno množijo na svetu.

O. Blazniti koga in blazniti se, blaznū m. in blazni f. error, scandalum. Menda je bolje, da pišeš blazen, blazni, ž. sp., kakor kazen, kazni itd.

S. Bere se že nsl. blazniti impedire, scandalizare, delirare, stultizare, blasphemare, in blazen stultus, blazljiv blasphemus; hrov. blaznik t. j. lizun adulator.

Blizū.

S. Dasi navadno pišem blizo, vendar naj me ne moti, kedar berem nsl. bliz ali celo blizu, ker tudi stsl. se čita sedaj blizū, blizī, sedaj blizē, blizu, in blizno. Iz blizo je primerna stopnja bliž e. Mika pa me Vaša pridevna oblika blizū in blizū k ū, bliz o k ū. Kakor pravim berz-a -o, nizek, nizka-o, visok-a-o; zakaj bi ne djal tudi blizek, blizka, blizko, kar mi je bolj všeč mimo blizok.

O. Čeh piše blizko, kakor ti nizko. Jaz imam razun tega blizokū, blizoka, blizikū, blizika, bližini in bližnikū propinquus, assessor, consanguineus, m. f. Hrovatu rabi sedaj bližika v skupnem pomenu consanguinei rojaki ali sorodniki po kervi. Bliznici, bliznici in blizneta pl. n. δίδυμοι gemelli.

Blesti.

S. B l e s t i bledem in bla d i t i blodim se strinja v pomenu in po obliki (cf. vesti vedem in vodim, bresti bredem in brodim). Pač prav ste zaznamnjali dvojno zmotnjavo uma in serca z motnima glasnikoma. V poslednjem pomenu se nahaja celo v novoslovenskih bukvah po gerški in hrovaški besedi nespodobna; naj bi se jemala tedaj, kadar je treba, iz omenjenega glagola: bla d i t i, b l o d i t i - b l u d i t i, blodnik, blodnica, blodnja, blodiv, bloden luxuriosus, libidinosus, .. in b l e s t i, bledenje, blodiv, bleden nugax, obleden insolens, insipidus.

O. Čeh pisari blud in bloud, blouditi, Hrovat bluditi, Slovenec zabloda error (zablōja, oblōje, s kterimi se svinjam jēd zablōji miscetur) itd.

Bogati.

S. Veseli me, da se vendar nahaja v stsl. b o g a t i ser-

vire, kar pomeni nsl. obedire, dasi pravite: quod tamen germ. folgen esse videtur. Da le pravite „videtur“! Bogati, bogljiv, nevbogljiv itd. sklepam raji z Bog, po Bogu.

Božnica.

S. Božnica *ναός* templum. Božnica ili cerkov, pravite, kakor ubožnica t. j. hiša za uboge. Alojznica, mi je djala priprosta slovenska ženica, nam. Alojzjevišče, hiša za Alojznike.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

§. 5.

*Stermina, stena, propad ali propast, brezno, predor, goltanec (Schlucht), prigoltje (Nebenschlucht), progoltje (Haupt-schlucht), korito, dol, dolina, dolināce.**

J. Na gorah bi rad zmirom stanoval; čista sapa tukaj veje, človek prosteje diha, vse je nekako sveto, mirno in tiho, in nama pod nogami leži svet; okó pa gleda po hribih in dolinah, planinah in ravninah.

O. Po letu in za nekoliko časa bi bil ti že tukaj, a že po Malem šmaru pridejo neprijetni, merzli in deževni dnevi, in po zimi pa pribežé še divje živali iz teh krajev v nižje hribe. Pa tudi po letu v hudem vremenu je tukaj strašno. Nevihta ni nad nami, ampak prav pri nas; silno germenje, ki od skal odmeva, je strašno in grozno človeku in živalim.

J. Tedaj tukaj ni tako prijetno, kakor sem si mislil; pojdiva hitro doli, da naju ne vjame hudo vreme!

O. Tako hitro še ne bo prišlo, vendar će hočeva pred nočjo domu priti, morava že navzdol odriniti. Visoko sva prišla, pa ravno tako nizko bova mogla stopati. Gledal boš danes silne stermine, globeli, visoke pečine in strašne prepade.

J. Kje pa je to? Pokažite mi!

O. Ravno tukaj pred nama zijá strašni prepad, tedaj ne enega koraka naprej, da ne padeš v neizmerno brezno, iz kterega bi javelne kedaj prišel. Glej tam le pod sedlom je gora

*) Te besede niso skovane; nabrane so iz zaklada ljudskega jezika, ki nam jih je dal in nasvetoval pravi izvedenec v tej reči. Vredn.